

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV 1010, tālr. 67686768; fax 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2013.gada 5. decembrī Nr. 1-5/318

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijai

Wallnerstrasse 6

1010 Vienna

Austria

Tel: +43 1 514 360

Fax: +43 1 514 36 6996

E-mail: info@osce.org

Latvijas Republikas Ārlietu ministrijai
K.Valdemāra iela 3,
Rīga LV-1395

Par nepilsoņu tiesību ievērošanu Latvijas Republikā

Aktīvi iesaistoties cilvēktiesību problēmu diskusijās starptautiskajā līmenī, Latvijas Republikas tiesībsargs ir novērojis, ka atsevišķu nevalstisko organizāciju darbības rezultātā starptautiskajām organizācijām ir radīts neprecīzs priekšstats par nepilsoņu cilvēktiesību ievērošanu Latvijas Republikā. Konfrontēšana nacionālā un starptautiskā līmenī ir risks sabiedrības šķelšanai un nesaskaņām starp dažādu sabiedrības grupu pārstāvjiem Latvijā, ko savlaicīgi nav novērsušas Latvijas Republikas atbildīgās amatpersonas. Latvijas Republikas tiesībsargs saskaņā ar savu mandātu paust neatkarīgu, objektīvu viedokli par cilvēktiesību ievērošanu Latvijā, norāda uz tiesībsarga konstatēto nepilsoņu tiesību ievērošanas jomā Latvijas Republikā.

Latvijas Republikas Tiesībsargs, īstenojot tiesībsarga likumā noteiktās funkcijas, veic vispārēju uzraudzību pār cilvēktiesību ievērošanu Latvijā, izskata personu iesniegumus par cilvēktiesību pārkāpumiem. 2008. un 2011.gadā Tiesībsargs ir padziļināti analizējis nepilsoņu statusu, tiesību apjomu. „Nepilsoņi (*permanently resident non-citizens*) kā personu grupa, kas pazaudējusi PSRS pilsonību šīs valsts sabrukuma rezultātā un nav pieņēmusi citas valsts pilsonību, Latvijā nav pielīdzināti vispārējam ārzemnieka (*alien*) statusam - nedz ārvalstnieka (*foreign national*), nedz bezvalstnieka (*stateless person*) statusam”¹.

Tiesībsargs īpaši atzīmē, ka bijušo PSRS pilsoņu statusa apzīmēšanai ir lietojams precīzs nosaukums - bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības, nevis līdz šim plaši lietotais termins „nepilsoņi”, kas ir radījis lielu neizpratni starptautiskajās institūcijās, par šīs personu grupas statusu un tiesību apjomu.

¹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Sļivenko pret Latviju (Nr. 48321/99)

Bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības (personas ar nepilsoņa statusu) Latvijā bauda plašas Latvijas Republikas Satversmes 8.nodaļā un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos garantētās pamattiesības. Ir tikai divi izņēmumi, kas attiecas uz tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos tajās profesijās, kas ir saistītas ar rīcību ar valsts varu un tiesu varu, kur ir leģitīmi prasīt Latvijas Republikas pilsonību, un nav piešķirtas tiesības vēlēties un tikt ievēlētiem pašvaldību un Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanās, kas ir valsts politisks lēmums, piešķirot vēlēšanu tiesības tikai Latvijas Republikas pilsoņiem. Šie izņēmumi ir arī atbilstoši Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. pantā noteiktajām politiskajām tiesībām piedalīties vēlēšanās un pildīt valsts dienestu.

Pilsoniskās politiskās tiesības:

1. Tiesībsargs nav konstatējis tiesību dzīvību, brīvību, personas neaizskaramību, drošību pārkāpumus attiecībā uz bijušajiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsoniskā statusa dēļ.
2. Bijušajiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības ir vienlīdzīga pieeja tiesai un tie saskaras ar tādiem pašiem tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumiem kā Latvijas Republikas pilsoņi, piemēram, pārāk ilgajiem lietu izskatīšanas termiņiem tiesās. Nevienā gadījumā nav konstatēts, ka tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums ir noticis personas pilsoniskā statusa dēļ.
3. Bijušajiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības ir tiesības brīvi izbraukt un atgriezties Latvijā. Tāpat viņi atrodas Latvijā valsts aizsardzībā, uzturoties ārvalstīs.
4. Tiesībsargs nav konstatējis tiesību uz privātās, ģimenes dzīves, dzīvokļa, korespondences neaizskaramības pārkāpumus attiecībā uz bijušajiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības pilsoniskā statusa dēļ.
5. Tiesībsargs nav konstatējis valsts varas iestāžu pārkāpumus attiecībā uz bijušajiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības tiesību īstenošanā brīvi paust viedokli, dibināt nevalstiskas organizācijas, biedroties, organizēt miermīlīgas sapulces, mītiņus pilsoniskā statusa dēļ.
6. Netiek ierobežota bijušo PSRS pilsoņu bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības, kā arī citu Latvijas Republikas iedzīvotāju reliģiskā brīvība.

Ekonomiskās sociālās un kultūras tiesības:

1. Bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības saņem līdzvērtīgas sociālās garantijas kā Latvijas Republikas pilsoņi un saskaras ar tādiem pat sociālajiem riskiem, ar kādiem saskaras Latvijas Republikas pilsoņi.
2. Bijušiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības ir tiesības saņemt izglītību bez maksas līdzvērtīgi kā Latvijas Republikas pilsoņiem. Tiesībsargs nav konstatējis gadījumus, kad būtu atteikta personas izglītošana personas pilsoniskā statusa dēļ. Turklāt, tā kā liela daļa šo personu pieder pie mazākumtautībām, ir būtiski atzīmēt, ka 22% no visām izglītības iestādēm īsteno mazākumtautību izglītības programmas, kuras ietvaros izglītības process notiek bilingvāli – latviešu un kādā no septiņu mazākumtautību valodām.
3. Bijušiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības ir tiesības brīvi dibināt komercsabiedrības un strādāt privātsektorā, izņemot, darbu valsts dienestā, kur tiek īstenota valsts vara un tiesībsargājošajās iestādēs, tiesu sistēmā, ar tiesu sistēmu saistītās neatkarīgajās profesijās. Tiesībsargs nav konstatējis gadījumus, kad būtu nepamatoti liegtas tiesības piedalīties darba tirgū personas pilsoniskā statusa dēļ attiecībā uz profesijām, kas nav saistītas ar valsts varas orgāniem vai tiesu sistēmu.
4. Bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības brīvi bauda kultūras tiesības vienlīdzīgi ar Latvijas Republikas pilsoņiem. Tiesībsargs nav konstatējis nevienu liegumu kultūras pasākumiem, pamatojoties uz personas pilsonības statusu.

Tiesībsargs ir paudis atzinīgu vērtējumu Latvijas Republikas likumdevēja veiktajiem uzlabojumiem normatīvajā regulējumā bijušo PSRS pilsoņu bez Latvijas vai citas valsts pilsonības atzīšanai par Latvijas Republikas pilsoņiem. Saskaņā ar 2013. gadā veiktajiem grozījumiem Pilsonības likumā pēc 1991. gada 21. augusta dzimušu bijušo PSRS pilsoņu bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības bērna atzīšana par Latvijas pilsoni notiek, ievērojot viena vecāka izteiktu gribu, vienlaikus ar ierakstu par bērna dzimšanu.

Tiesībsargs norāda, ka Latvijas Republikas valdība nav darījusi visu nepieciešamo, lai mazinātu bijušo PSRS pilsoņu bez Latvijas citas valsts pilsonības skaitu Latvijā².

1. Ir veicami izglītojoši, informatīvi pasākumi, lai uzlabotu bijušo PSRS pilsoņu bez Latvijas vai citas valsts pilsonības zināšanas par Latvijas pilsonības iegūšanu, kas palīdzētu veikt naturalizāciju un kļūt par Latvijas Republikas pilsoņiem, attiecīgi izbeidzot pagaidu tiesisko statusu.
2. Ir piešķirams papildus finansējums valsts valodas apmācībai, kas nodrošinātu vieglu valsts valodas eksāmena nokārtošanu naturalizācijai nepieciešamā līmenī.
3. Latviešu valodas apmācībai skolās ir pievēršama pastiprināta uzmanība, nodrošinot kvalitatīvu izglītību, lai bijušie PSRS pilsoņi un to pēcnācēji bez Latvijas vai citas valsts pilsonības, kā arī Latvijas Republikas pilsoņi un citu valstu pilsoņi, kuri pieder pie mazākumtautībām, līdzvērtīgi un pilntiesīgi spētu iekļauties Latvijas tiesību un valodas telpā, vienlaikus saglabājot savu valodu un kultūru.
4. Ir novēršami pagaidu statusa izdevīgie apstākļi. Šobrīd bijušajiem PSRS pilsoņiem bez Latvijas vai citas valsts pilsonības ir labvēlīgāki nosacījumi izceļošanai uz Krieviju (bezvīzu režīms no 2008.gada), savukārt Latvijas Republikas pilsoņiem vienreizējā vīza uz Krieviju maksā no 48 LVL (68,30 EUR), kas neveicina bijušos PSRS pilsoņus, kuriem ir biznesa, vai radniecības saiknes Krievijā, naturalizēties par Latvijas Republikas pilsoņiem.

Ņemot vērā Latvijas Republikas politiķu nespēju skaidrot attiecīgos jautājumus, Latvijas Republikas faktiskie iedzīvotāji ar nepilsoņa statusu nav motivēti naturalizēties un iegūt Latvijas Republikas pilsonību, cerot uz priekšrocībām, ko dod nepilsoņa statuss un sola tās organizācijas, kas veicina sabiedrības šķelšanos Latvijā.

Lūdzu pie nepieciešamības ņemt vērā Latvijas Republikas tiesībsarga atzinumu par nepilsoņu tiesību ievērošanu Latvijā. Lūdzu norādīt Latvijas Republikas atbildīgajām amatpersonām uz tādās politikas īstenošanas nepieciešamību, kas veidotu vienotu sabiedrību Latvijā, kur mazākumtautību pārstāvjiem tiek nodrošināta nepieciešamā izpratne un atbalsts valsts valodas apgūšanā, kā arī tiesības saglabāt minoritāšu valodu un kultūru.

Ar cieņu,

tiesībsargs

J.Jansons

²Uz 2013.gada 1.jūliju 290 510 Latvijas Republikā dzīvojošām personām ir nepilsoņa statuss. PMLP dati http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/statistika/IRD_01_07_2013/ISVG_Latvija_pec_DZGada_VPD.pdf